

Put ka pravdi

ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI I DOMAĆE ZAKONODAVSTVO

U SENCI DRŽAVE

Ema Radosavljević *Novinar "Večernjih novosti", Beograd*

Najvažnija osobina zločina protiv čovečnosti jeste da su deo široke ili sistemske prakse zločina, što obično znači da ih sprovodi vlast. Zato su počinioци ovih teških krivičnih dela najčešće pripadnici državnog aparata – vojske ili policije ili neke oružane grupe.

U svetskim i lokalnim ratovima koji su obeležili prošli vek stradali su milioni, uglavnom nedužnih ljudi. Nasuprot tome, broj onih koji su odgovarali za ove teške zločine, prosto je zanemarljiv.

Zašto?

Zato što države, koje inače pokazuju veliko interesovanje za kažnjavanje "običnih" kriminalaca, teško pristaju da sude počinioциma ratnih zločina koji su, najčešće, do juče postupali u njeno ime.

U ova teška krivična dela spadaju i zločini protiv čovečnosti. Bez obzira kada su se dogodili, uvek se smatralo da su činjena u senci država.

- Najvažnija osobina ovih krivičnih dela jeste da su deo široke ili sistemske prakse zločina, što obično znači da ih sprovodi vlast – kaže advokat Vladimir Đerić. - To znači da iza zločina protiv čovečnosti mora da stoji neka organizacija. Zato su počinioци ovih teških krivičnih dela najčešće pripadnici državnog aparata – vojske ili policije, ili neke oružane grupe.

Praksa Tribunala

Zločini protiv čovečnosti, objašnjava Đerić, upereni su protiv najvažnijih vrednosti ljudskog dostojanstva i bića. Prema članu 5 Statuta Haškog tribunala, to su ubistva, istrebljenja, porobljavanja, deportacije, zatvaranja, mučenja, silovanja i progona na političkoj, rasnoj i verskoj osnovi – koji uglavnom idu jedni sa drugima.

Upravo ovi surovi zločini iz nedavnih ratova koje su vodili nekada bliski narodi bivše Jugoslavije, učinili su sudsku praksu Haškog tribunala, na žalost, veoma bogatom. Tako su, između ostalih, za zločine protiv najvažnijih ljudskih vrednosti optuženi Biljana Plavšić, Ante Gotovina i Ramuš Haradinaj. Nekadašnja v.d. predsednica Republike Srpske, kako se navodi u presudi, u nameri da osigura kontrolu nad određenim opštinama u BiH, stvarala je nemoguće uslove za život lokalnim nesrbima, što je uključivalo i progone, deportacije i ubistva. Nešto od toga je i priznala:

- Sada sam se uverila da je nekoliko hiljada nevinih muslimana i Hrvata bilo žrtva organizovanog i sistematičnog delovanja da se uklone sa teritorije koju su Srbi smatrali svojom – bila je poslednja izjava Biljane Plavšić pred presudu. - Iako sam bila upoznata sa surovim i neljudskim postupcima protiv njih, odbila sam da se sa njima suočim ili da ih proverim.

Sudsko veće Haškog tribunala uzelo je u obzir to priznanje i osudilo Biljanu Plavšić na 11 godina zatvora.

Za isto krivično delo tereti se i hrvatski general za kojim je do nedavno tragao celi svet. Ante Gotovina je optužen da je komandovao hrvatskom vojskom i policijom koje su u operaciji "Oluja", "prisilno i trajno uklanjale Srbe iz Krajine", pljačkale njihovu imovinu, oštećivale je ili potpuno uništavale, dok su one koji nisu hteli da napuste ognjišta – sistemski ubijale.

Ozbiljne optužbe za ovo teško krivično delo nisu zaobišle ni jednog od najviših komandanata OVK Ramuša Haradinaja. On je, kako se navodi u optužnici, imao cilj da preuzme potpunu kontrolu u operativnoj zoni Dukađin, "putem protivpravnog uklanjanja srpskih civila sa tog područja i nasilnog suzbijanja svakog stvarnog ili pretpostavljenog vida saradnje tamošnjih albanskih ili romskih civila sa Srbima".

- Civilni koji bi ostali ili odbijali da napuste svoje, kao i oni koji su smatrani za kolaboracioniste – ubijani su – dodaje Haško tužilaštvo.

Mada samo na prvi pogled Plavšićevu, Gotovinu i Haradinaja veže sličan istorijski period, tužilaštvo Haškog tribunala spojilo ih je samo jednom rečenicom:

- Sva dela ili propusti koji se optuženima stavljaju na teret kao zločini protiv čovečnosti, bili su deo rasprostranjenog i sistematskog napada, usmerenog protiv stanovništva.

Poruka je bila jasna – iza ovih zločina stajala je vlast.

I civili i borci

Nema sumnje da ovakva suđenja imaju veliki značaj za politiku i istoriju Balkana. Optuženi - bivši politički, policijski i vojni funkcioneri prvi put će se pred sudom "braniti" od svojih ciljeva, planova, strategija. Ali, prvi put će se oči u oči sresti i sa direktnim žrtvama svojih dela.

Ipak, postoje i neki drugi predmeti u kojima imena optuženih nisu tako zvučna. Međutim, odluke suda i tužilaštva koje su tada po prvi put donete, postavile su nove temelje sudskoj praksi.

Jedan od njih je svakako slučaj "Foča", u kome je tužilaštvo organizovana silovanja žena prvi put uvrstilo u zločin protiv čovečnosti. Motiv haškog tužilaštva za ovaj, tada novi korak, prema rečima višeg zastupnika optužbe Hildegard Uerc - Reclaf, bio je jasan.

- Silovanja, naročito žena, javljaju se u gotovo svim ratovima, ali se o njima uopšte ne govori – izjavila je nedavno na konferenciji Tribunala i Fonda za humanitarno pravo o Foči u Beogradu Uerc-Reclaf. - Kao da se podrazumevaju. Tokom istrage u ovom predmetu zaključili smo da su devojčice od 12 i 15 godina silovane više puta i iskorišćavane kao seksualno roblje. Tužilaštvo je to htelo da promeni.

Vremenom, u međunarodnom običajnom pravu, gotovo da je nestala veza između zločina protiv čovečnosti i oružanog sukoba, odnosno tvrdnja da se ovi zločini mogu javljati samo za vreme rata. A samim tim, granica da samo civili mogu biti žrtve, a nikako borci, postala je sve bleđa. O tome piše nekadašnji predsednik Haškog tribunala Antonio Kaseze

- Tako se došlo do zaključka da i pripadnici vojnih snaga mogu da budu žrtve, jer kada nisu u ratu, ne štiti ih međunarodno humanitarno pravo – objašnjava Kaseze. - Da nije toga, neke kategorije boraca koje se u savremenim oružanim sukobima, naročito unutrašnjim, nađu u "sivoj" zoni, mogle bi da ostanu bez zaštite od teških zločina. Zamislimo, na primer, pripadnike paravojnih ili policijskih snaga koji, s vremena na vreme, učestvuju u borbama. Pošto ne možemo biti sigurni da li da ih smatramo za borce ili civile, njihov pravni položaj bi mogao da bude neizvestan. Zato žrtve zločina protiv čovečnosti mogu da budu i civili i borci.

Kako bi domaće zakonodavstvo išlo u korak sa međunarodnim, Srbija je morala da uvede izmene u svoj Krivični zakonik koje su stupile na snagu 1. januara ove godine. Tako je čitava jedna glava posvećena krivičnim delima za koja je nadležan Tribunal – genocidu, kršenju zakona i običaja rata, i naravno – zločinu protiv čovečnosti. Deo definicije ovog krivičnog dela glasi:

"Ko kršeći pravila međunarodnog prava, u okviru šireg ili sistematskog napada uperenog protiv civilnog stanovništva, naredi: vršenje ubistava, stavljanje stanovništva ili jednog njegovog dela u takve životne uslove koji vode njihovom potpunom ili delimičnom istrebljenju ..."

- Ova definicija zločina protiv čovečnosti je, po mom mišljenju, preuska – analizira Vladimir Đerić. - U zakonu se govori da ovaj zločin mora da bude uperen protiv civila, što implicira da se vrši u oružanim sukobima. Takva definicija je danas prevaziđena. Zato smatram da naše zakonodavstvo treba da bude usklađeno sa međunarodnim pravom i da predvidi inkriminaciju zločina protiv čovečnosti i van oružanih sukoba.

Prema rečima bivšeg predsednika Haškog tribunala, efikasno kažnjavanje zločina protiv čovečnosti je važan element za njihovo sprečavanje.

- Time se štite ljudska prava i osnovne slobode, jača se poverenje, razvija saradnja među narodima i unapređuju se međunarodni mir i bezbednost – zaključuje Kaseze.